

Бошко СУВАЈЦИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

90 ГОДИНА ВУКОВИХ САБОРА У ТРШИЋУ*

На 89. Вуковом сабору у Тршићу 2022. године обележен је велики јубилеј – 125 година од преноса Вукових посмртних остатака у Србију. Десило се то у „уторник, тридесети дан месеца септембра 1897. године“, како се каже у *Споменици о преносу праха Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд 1897*, „у најлепши јесењи дан“. Пренос Вуковог праха поређен је са преношењем тела Светога Саве у српску постојбину, а његов дочек са дочеком краља Владислава који „идући, веселећи се и играјући – по речима стихире – од радости пред прахом Светитељевим као Давид пред Ковчегом“ (Споменица 1898: 58); или пак са преносом тела Светога Јеванђелисте Луке, кога деспот Ђурађ Бранковић донесе у Смедерево године 1448. Ипак, спровод Вука Караџића кроз Београд, по слави, свечаности, велелепности, све је ове преносе превазилазио:

„Али је слави и свечаном спроводу Вука Караџића кроз Београд, дана 30. септембра године 1897. био и остао сведоком васцели српски народ и многи просвећени туђини. Србија, Црна Гора, Босна, Херцеговина, Стара Србија, Македонија, Далмација, Хрватска, Славонија, Срем, Банат и Бачка – једног дана и на једном месту поклониле се преко својих многих и одабраних представника слави праха Вукова.“

Био је то свеколики српски сабор уприличен Вуковом повратку у отаџбину, који је цео Београд претворио у престони саборски плато у коме су се сви утркивали ко ће веће почести указати српском бесмртнику. Тај је септембар 1897. године био први септембар у Србији који је окарактерисан као „месец народне части српске“:

* Из предговора књизи *Беседе и беседници (2008–2023)*, прир. Б. Сувајџић, Лозница: Центар за културу „Вук Караџић“, 2023.

„Стари дуг народне захвалности великом учитељу Доситеју одужен је тога месеца.

Време је претило, да дух захвалности који сви дугујемо великом научнику српском Даничићу ускоро пређе у читуљу непокајних грехова наших. Тога је месеца прекинута низа таквих сагрешења. Над гробом Даничића данас се диже смеран белег да се гроб не заборави, као што се име заборавити не може.

А последњи дан тога часног месеца круниса славље величином која је од свих одвојила. То је био дан који је Провиђење поклонило српском народу на част – Вуку Стефановићу Караџићу на славу!

Доситеј је у прозорје нових дана за српску књигу слутио леп сунчан дан – али он није могао даље: умро је жудећи за Обећаном Земљом.

Вук је побеђивао, разрушио границе и на вратима те земље предао дух свој Господу који га је водио.

Даничић је у њој као изабраник по милости Божјој господовао.

Тај светли лук: Доситеј – Вук – Даничић постао је на небу српске просвете дуга, знамење да за њу више потопа бити неће.”

Потопа „на небу српске просвете”, на жалост, било је и биће, али остаје нада да је тог септембра 1897. године ударен темељ за трајни споменик народне захвалности, не споменик од туча и мрамора но венац од беседа и слова, у природном амфитеатру зеленила и сунца, у Вуковој колевци, у Тршићу, у коме ће се српски народ, сваког септембра, изнова клањати сени свога великана. Символички, пренос Вуковог праха означио је свечани завршетак српског деветнаестог века, који је био „век народности, век српске борбе и српских нада.”

Вук и Тршић

Вук и Тршић узрастали су један у другоме.¹ Вук је у родном Тршићу, где је провео „своје најбезбрижније дане”, одрастао уз народну поезију, коју је упијао свим дамарима свог свесног бића. Од мајке Јегде слушао је лирске песме.² Од деде Јоксима Бандуле, стрица Томе и оца Стефана, јуначке.³

¹ Чувене су његове речи: „Ја сам се у Србији родио и узрастао, и зато ми се чини да на свијету нема љепше земље од Србије, ни љепшег мјеста од Тршића”.

² „За песму *Кад се дјеца цуцајући на кољену забављају* Вук напомиње да су му је ’као маломе дјетету пјевали’ у кући. Судећи по садржају – у песми се пева како вуци хоће његову мајку да закољу ’у шеници у пољу’ и како их он моли да то не чине, јер ’мајка ми је драга’ – поготову по њена два последња стиха који опомињу да се она, можда певала и као успаванка, сасвим је могућно да је Вуку ову песму певала његова мати Јегда Зрнић Караџић” (Маринковић 2011: 20).

³ „И од свога оца, Стевана Јоксимова Караџића, Вук је још у најмлађим данима чуо неколико песама, иако је он, ’као побожан и збиљски човек, врло мало марио за песме’. С друге стране, у првој половини 1815. године, Вук је од оца у Сремским Карловцима

Од свога стрица Томе Јоксимова Караџића Вук је забележио само једну песму, коју је објавио тек у предговору четврте књиге лајпцишког издања из 1833. године, „због историје народних наших песама, а не ради каке њене лепоте или друге важности”⁴:

„Свакако најзначајнији певач кога је Вук у своме детињству, у селу Тршићу, могао чути био је његов дед Јоксим Караџић, звани ’Бандула’. Једно непроверено казивање, међутим, којим се Вуку приписао постанак песме *Како се Митар по-турчио*, учинило је да се ни до данас није дефинитивно утврдило које су песме биле у Јоксимовом репертоару” (Маринковић 2011: 23).

Шта је сачињавало Вукову књижевну спрему? Одговор се може дати једино поступним и пажљивим детектовањем фрагмената, истргнутих из целине, успутних казивања Вукових и сведочења његових савременика. Тако је, у разговору са руским научником, својим пријатељем и првим биографом Измаилом Ивановичем Срезњевским, много касније, сећајући се својих књижевних почетака, Вук као узгред поменуо:

„Међу другим разговорима била је реч и о српским народним песмама. Видећи да их ја много знам, Копитар ме стаде наговарати да их записујем, што више то боље, а после у име бога и штампам. Е, шта ћу – мене је то забавило и ја ти дај пиши песме. А што сам нисам знао, питао сам своју рођаку [Савку], жену С[тефана] В. Живковића, с којим сам заједно дошао у Беч. Накупила их се прилична свеска и изишла на свет под именом *Мала протонародна славено-сербска пјеснарица*” (И. И. Срезњевски, *Вук Стефановић Караџић. (Биографска и библиографска скица.)* – Српски књижевни гласник, Београд, 1937, књ. ЛП, св. 5, стр. 391. Овде према: Маринковић 2011: 18).

О Вуковом дубоком и истинском познавању и разумевању народне поезије, без којих прва *Пјеснарица* не би била могућа, може се закључити и из његових експлицитних коментара.

„Ја [сам се] родио и одрастао ондје гдје су се пјесме јуначке пјевале и казивале (као усред Херцеговине), и знао сам их још из дјетињства силу божију, и разумјевао сам их све онако добро као што их и народ разумије, и миле су ми биле као што су осталом народу” („Прави узрок и почетак скупљања нашијех

записао четири лепе песме, *Комаде од различнијех косовскијех пјесама, Диобу Јакишића, Вук Анђелић и Бан Задранин* те, најзад, *Шеховић Осман*, као и варијанту песме *Женидба краља Вукашина*, коју једино за живота није објавио, па нам је она данас непозната. У пропратној напомени уз ове песме Вук је додао да их је његов отац ’готово нехотице упамтио од свога оца Јоксима и брата Томе, који су не само млоштво песама знали и радо их певали и казивали, него и песме певавали” (Маринковић 2011: 20).

⁴ „О њеном настанку Вук је оставио следећу забелешку: ’Сина његовог [Јоксимовог] Тому ја сам 1803. г. гледао како, радећи пољски посао, шапће и певава песму о смрти Смаил-бега Бегзадића, који је пре 4–5 дана био погинуо па, седавши да се одмори, дозове мене к себи и смешећи се стане ми је казивати. Ја сам ову песму, колико сам је од њега упамтио, написао још 1814. године” (Вук СНП IV: XXV; Маринковић 2011: 22–23).

народнијех пјесама” (1842), *Скупљени граматички и полемички списи*, Београд, 1896, књ. I, 67).

Вилхелм Герхард бележи да је Вук по доласку у Беч песме записивао према казивању рођаке Савке Живковић. После сусрета са Копитарем, и под његовим усмерењем, Вук је „почео да сређује примере из својих богатих забележака” (Ерчић 1964: 201; овде према: Стефановић 1988: 30).

Љубомир Стојановић сматра углавном измишљеним оно што Вук тврди у предговору прве *Пјеснарице* о узроцима и почецима сакупљања народних песама, док поверење поклања доцнијим Вуковим тврдњама из чланка „Прави узрок и почетак скупљања нашијех народнијех пјесама”, који је објављен у *Пештанско-будимском скоротечи* бр. 20 и 21 за 1842. годину (*Граматички и полемички списи* III, 65–72).⁵

Вук је у предговору *Малој прстонародњој славено-сербској пјеснарици* (1814) програмски истакао да српске јуначке песме садрже „битије сербско и име”, што у основи представља **национални канон**, којег ће се доследно придржавати до краја свог сакупљачког рада:

„Овде, осим љубовни и њежни песана, кое се женским гласом певају, имаю неке, особито на краю, коесе мужевним, познатим Сербским гласом, уз Гусле певаю; и кое у себи као неке повести содржаваю. Овакови песана я би могао и више овде додати, али се боим да и ово nebude много; и да ми какав од нове моде Сербьлин нерекне: Гле шта є овоме пало наум пало те слъепач|ке песне издае. А мени се чини, дасу оваке песне содржале, и сад у народу простом содржаваю, негдашње битие Сербско, и име. – ” (Вук, *Пјеснарица*: 44)

У предговору првој књизи лајпцишког издања Вук издваја песме које су наштампане „у првој књижици” од свих осталих: „Све оне пјесме што су у првој књижици наштампане у Бечу 1814. године, ја сам у Беч у глави донијо (осим оне о племенитој Асан-агиници, за коју сам казао још онда да је узета из Фортисова путовања по Далмацији)...” Вук је „пјесму о племенитој Асан-агиници оставио за сад, док не би ли је ће како чуо од каква Крајишника или Далматинца”, посебно наглашавајући изворност и аутентичност записаних песама са живих усана народних певача, песама које живе у народу: „А оне пјесме што су послје у другој књижици на-

⁵ „Љубомир Стојановић је у својој чувеној, и до данас незаобилазној монографији о Вуку Караџићу, изнео мишљење да је Вук, управо зато што је био ’чист од сваке науке’, био ’чист и од свих предрасуда’, те је могао одмах да прихвати и спроведе у живот, уствари, Копитарове идеје. Коригујући ово Стојановићево мишљење и сводећи Копитарев утицај на мању меру, Никола Банашевић је убедљиво доказао да је Вук и пре доласка у Беч имао књижевног образовања, књижевних контаката, и једно књижевно дело, а да је време од средине децембра 1813. до средине марта 1814, које је провео с Копитарем у Бечу, било сувише кратко ’за овакав брз преображај и упех’. За то ’није било довољно ни Копитареву велико знање, ни сама Вукова обдареност без извесних претходних услова” (Милошевић Ђорђевић, „Исходишта Вукове поетике”, 2002: 12).

штампане 1815. године, и све ове друге, преписивао сам из уста пјевача и пјевачица...” (Вук, СНП I: стр. 558)

Вук је већ у *Пјеснарици* из 1814. године истакао да му је први подстицај за сакупљање народних песама дао учени класицистички песник Лукијан Мушицки у Карловачкој богословији, када је тражио од ђака да му напишу „ако кои зна, прости песана Србски”:

„Ј сам, истина, онда имао у памети, различнога рода песана, пет пута више, а десет јасне, него сад; али му ни есам смио ни едне написати и дати; ербо сам цело мислио да се он чрез то подсмева нама, као момчадма, која су по шуми код свинња, код коза, и код оваца одрастла” (Вук, *Пјеснарица*: 37).

Знатно касније, у чланку „Прави узрок и почетак скупљања нашијех народнијех пјесама” (1842) Вук ће одбацити значајнији утицај Лукијана Мушицког и истаћи пресудну улогу Јернеја Копитара у буђењу свог младачког интересовања за народну поезију:

„Да је покојни Лукијан Мушицки 1805. или 1806. године у Карловцима питао за народне пјесме нас, момчад из Србије која смо се онда налазила ондје, то је цијела истина, али да је оно његово питање мене у Бечу послјије 7-8 година навратило да наше народне пјесме почнем купити и штампати, то није истина, него је томе прави и једини узрок г. Копитар.”

Љубомир Стојановић је Вукову тврдњу да је сусрет са Јернејом Копитарем у децембру 1813. године у Бечу био пресудан за његово бављење књижевношћу схватио на начин да је „Копитар створио Вука књижевником, и да није њега било, по свој вероватности Вук уопште не би био књижевник” (Стојановић 1924: 733). Никола Банашевић пак доказује да је Вуково познанство са Копитарем несумњиво пресудно утицало на његов књижевни развој, али га није одредило као књижевника, нити је изненада побудило његове књижевне аспирације и уметничке афинитете.⁶

⁶ „Вук је имао двадесет шест година кад се упознао с Копитарем. Био је довољно млад да може учити и упутити се у науку, али је већ имао за собом нешто школе и доста искуства. Поред Часловца и Псалтира, које је изучио у Лозници и Троноши, провео је две године, 1804–6, у Карловцима, учећи латинску, словенску и немачку граматику, а био је годину дана, 1808–9, и ђак Велике школе у Београду. Све то сабрано не би одговарало ни данашњој нижој гимназији, али је Вук био изузетан ђак, а ондашње прилике су такве личности још јаче истицале. Више него за клупом, Вук је научио у ондашњој мучној и богатој школи живота. По дужности и нужди, он је прокрстарио западну и источну Србију, боравио дуже у Београду, прелазно ради лечења у Нови Сад и Пешту. Приближио се многим српским старешинама, друговао са свима ондашњим ’интелектуалцима’ Србије, упознао људе од књиге и пера изван своје земље. Мушицки му је био професор у Карловцима, Иван Југовић и Сима Милутиновић учитељи у Београду; у Пешти је разговарао са Димитријем Давидовићем, Димитријем Фрушићем, и, што је важније, са Савом Мркаљем и Луком Миловановим; са Стефаном Живковићем. Телемаком се ородио и спријатељио. Све то пре познанства са Копитарем” (Банашевић 1958: 45–46).

Имамо неколико упоришних тачака у одређивању елемената који су спадали у Вуково књижевно образовање. То су, пре свега, Вукови коментари и сведочења његових савременика, али и концепција самих збирки:

„У Вуково књижевно образовање заиста није спадао само Псалтир и Часловац, које је изучио у Лозници и Трноши, нити учење латинске, словенске и немачке граматике у Карловцима од 1804–1806, па ни студије у Београду од 1808–1809. на устаничкој Великој школи, већ и све оно што је прочитао у својој жељи за књигом, од *Житија праведног Алексија*, Вићентија Ракића, које му је још отац купио, до Фенелоновог *Телемаха*, кога је преводио Стефан Живковић, секретар Правитељствујушчег Совјета, устаник и књижевник. За њега је бављење 'науком', од боравка у Карловцима, како сам каже предмет 'који е онде најдрагоцении души мојој постао; и који ја и данас свим сокровицима, и свим сладостма овога свиета предпочитуем'" (Милошевић Ђорђевић 2002: 13).

Вук посебно истиче своје „усмено поетско образовање” у предговору првој књизи лајпцишког издања (1824):

„Може бити, да је вриједно овђе напоменути, да сам ја од њекоји пјесама још у дјетињству моме слушао само комаде, и колико сам послје тражио и питао, нико ми и до данас читаве није могао казати, него све о не комаде, а остало између њи приповиједа се!" (Вук СНП I: 575)

Из тих фрагмената објавио је онај о турском паши и Јању Кузиновићу (Кузун Јању), као и онај о „негдашњему Турском и Њемачком рату” (Вук СНП I: 575–577). Од непознатих певача слушао је у детињству епско-лирску песму о Сибињанин Јанку, као и једну верзију „Зидања Раванице” (в. Маринковић 2011: 19).

У напомени уз песму „Смрт Ивана и Јелине” Вук ће дати драгоцен податак о певачима које је слушао у детињству:

„Смрт Омера и Мериме (Мерјеме или, управо, Мејреме) ја сам први пут чуо у Тршићу 1803. године од једнога Турскога Циганина из Босне, који ју је уз гусле пјевао; по том сам је слушао од много жена и дјевојака у Мацарској и имао сам је сад преписану од много руку, из којијех сам изабрао ове три; но све ми се чини, да ни једна није онако добра, као што сам је први пут чуо.” (Вук СНП I: стр. 242)

Меша Селимовић убедљиво показује „колико је Вук невероватно компликована личност, напредна кад руши стари друштвени ред и захтева признавање права народа да се афирмише као стваралачка снага у друштву и политици, конзервативна кад прихвата и брани сва веровања и предрасуде патријархалног сељаштва” (Селимовић 1983: 67), што је, уосталом, и било разлогом оштре Скерлићеве критике Вукових идеја у времену следећег ступња модернизације српског друштва.

Из Тршића је Вук понео, у свом језичком осећању, према Павлу Ивићу, „преломну књигу” српске националне културе. Реч је о *Српском рјечнику* (1818). Прво издање *Рјечника* представља темељ Вукове правописне и језичке реформе, означава дефинитиван прелаз ка народном језику као основици српског књижевног језика уз увођење фонолошког начела да сваком гласу одговара једно слово и уз фонолошки правопис. Ако је прво издање *Рјечника* (1818) представљало говорни фонд и језичко осећање једног човека, са ограниченим фондом речи (26 270), у другом издању (1852) Вук је тежио да сакупи збирку у којој ће бити заступљена свеукупност српског лексичког фонда. Својим *Рјечником* Вук је показао виталност и динамичност, природну есенцијалност и чврсту супстанцијалност српског народног језика.

Тршић је кућа на отвореном у којој станују Вукови сабори. Кућа која од 1933. године окупља народ на гозби речи, посвећеној Вуку Стефановићу Карацићу. Вуков сабор, у Вуковом Тршићу, место је сусрета, и место размене. Место сусрета људи, и место размене мисли и идеја. Да је могао да бира, тешко да би Вук изабрао лепше место за свој Сабор. Тршић са раштрканим кућама и прозачним планинским погледом преко људи и земље. Јутро боје зрелих класова. Сребро вијугаве Жеравице. Природни амфитеатар обрубљен венцима планинских висова: Цер, Текериш, Мачков камен, Гучево. Историја урезана у сваку стопу. Празнична одежа облака. Распомамљене влати јесење траве. Заобљена тишина која дрема у сенкама древних храстова-записа. Тешко сеоско блато. Венци од речи положени и за оне који су остали у Драгинцу, Текеришу, на Крфу, у Солуну, на Великом школском часу. Место које као да одвајкада поседује тапију језика. Где сваки лист, грана, буба, пчела, змија, држе „торжествене проповеди”, како би рекла Исидора. Подизањем Вукове спомен куће и реконструкцијом спомен комплекса знаменитог места Тршић Јадар се пренуо. Оживели су људи. Пропојали манастири и цркве. Захучале воде.

Одмах уз Тршић је и манастир Троноша, задужбина краља Драгутина Немањића и његове жене Каталине из 14. века, који су по предању подигли епископи Југовићи, са десет лула рукотворених од девет Југовића и њиховог оца, старог Југ-Богдана, из којих шикљају десет чудотворних млазева лековите воде нудећи уморном путнику крепко освежење, благо руменило лицу и угодно растворење телу. И још чудотворнијим изворима речи којих се намерник не може наситити нити угодник насладити, из знаменитог јадарског трокњижја: Јосиф Троношац, Свети Стефан Јовановић, Вук.

Око Вука, у венцу беседа на Вуковом сабору, плету се „најскупља имена српског језика”: Доситеј, Даничић, Вишњић, Његош, Андрић, Меша, Нушић, Попа. Вук и Његош ће дуги низ година, од Његошева путовања у Петроград па до његове смрти, одржавати и неговати врло блиске, пријатељске и плодне књижевне односе, како приликом сабирања и издавања

српских народних пословица, сакупљања и објављивања епских народних песама „новијих времена”, штампања Вукова превода *Новог завјета*, тако и приликом Његошевог рада на *Огледалу српском*, па чак и приликом његовог публиковања *Горског вијенца* у Бечу.

У Андрићевој, не много обимној есејистици Вук је добио знатно места, а у обилатој литератури о Вуку његови списи делују самосвојно и свеже, с лепим мислима и опаскама и оштроумним закључцима. У њима велики уметник лепе речи више иде за чињеницама и чињеничним судовима, мање за надменим синтезама. Из њих избија студиозна обавештеност не само о Вуковом делу и његовој преписци већ и о важнијој литератури о Вуку (Добрашиновић 1977: 7).

Питање Вукове борбе за језик Андрић је с разлогом, и с правом, увек везивао за књижевност. Оно што је Вук чинио увођењем новоштокавских херцеговачких говора у књижевност учинили су у италијанској књижевности Данте, у руској Пушкин, у немачкој Лутер, у Пољској Мицкјевич и др.

О приповедачком дару Вука Караџића сведоче још његови савременици и први биографи (Грим, Срезњевски, Платон Кулаковски и др.), а о изграђеном приповедном стилу, наративним поступцима и епском тону најистакнутији историчари и теоретичари књижевности, али и писци 20. века.

Вуков сабор – почетак

Вуков сабор је најстарија и најмасовнија културна манифестација у Србији која се одржава у Тршићу већ 90 година. Први Вуков сабор одржан је 17. септембра 1933. године, када је обновљена и свечано отворена Вукова родна кућа. Од тада, Вуку у спомен, саборује се сваког септембра, у последњу недељу пред Малу Госпојину. Сабори се нису одржали 1941, 1942. и 1943. године и само се омладина на тај дан окупљала и дружила. Миодраг Матицки је, говорећи на Сабору 2001. године, истакао да је Сабор одржан и 1942. године и да су о том догађају (скупу) сачуване две фотографије. Девети сабор одржан је 1944. године.

Дана 17. септембра 1933. године у дворишту обновљене Вукове куће окупило се неколико хиљада поштовалаца Вуковог лика и дела из свих крајева Краљевине. Свечаност је започела освећењем Вуковог дома, које је уз саслужење осам свештеника обавио епископ шабачки Јосиф, који се након богослужења обратио окупљенима пригодним говором о Вуковим заслугама за народ. После епископа говорио је председник Одбора, Љубомир Павловић, који је након говора о обнови Вукове куће, свечано предао Вукову кућу Тршићанима. У име мештана Тршића кућу је примио тршићки кмет Милутин Лазић. После чина свечане примопредаје, говорили су: Богдан Гавриловић, председник Српске краљевске академије, др

Милета Новаковић, професор и представник Универзитета у Београду. Посебно топло био је примљен говор др Волмана, професора Карловог универзитета у Прагу. После њега говорили су Радивој Врховац, представник Матице српске, Светислав Петровић у име Српске књижевне задруге, Ратко Пенезић у име министра просвете и Јанко Туфегџић у име Друштва независних књижевника. После говора уследио је пригодан уметнички програм у извођењу културно-просветних друштава из Лознице, Шапца, Бијелине, Штитара и Дубља. Окупљеном народу бесплатно су дељене књиге а нарочиту пажњу привукао је наступ народних гуслара. Веселје је потрајало до касно увече.

Беседе и беседници

Беседе и беседници од оснивања (1933) представљају осовину око које се окреће свет Вукових сабора, витло које заошијава, ускомешава, тера, вија, разгони, набира, узлепшава саборске дане, вратило са точком које црпе инспирацију из бунара речи посвећених вуковским именима и лозинкама, жијак који отвореном и јасном светлошћу светлосарних речи зари саборнике и сабеседнике. Отуда од избора беседника и од његовог саборског слова много зависи. Саборске свечаности се памте по беседама. Истовремено, сами беседници и беседе неразлучиво су повезани са догађајима који су утицали на програм саборских свечаности и двоструко су условљени њима. Велики јубилеји, друштвени потреси, књижевни догађаји и уметничке изложбе, просветне реформе и културни путокази, све је то утиснуто у беседу и отеловљено у реч.

Сваки од беседника подиже спомен, колико Вуку, толико и себи, тачније времену у коме живи у односу на поруке и идеје Вуковог дела. Саборске беседе су оплетени венци од слова, којима беседници често покушавају да прикрију наша историјска лутања и странпутице, измире распре, потру међусобице.

Навешћемо имена беседника само у последњих 15-ак година: Радован Бели Марковић (2008), Зоран Хамовић (2009), Небојша Брадић (2010), проф. др Ангела Рихтер (2011), Ранко Рисојевић (2012), академик Душан Ковачевић (2013), проф. др Драган Станић (2014), проф. др Бошко Сувајџић (2015), академик проф. Светислав Божић (2016), председник Републике Србије Александар Вучић (2017), проф. др Вељко Брборић (2018), Емир Кустурица (2019), Јанко Вујиновић (2020), проф. др Александар Милановић (2021), проф. др Јован Делић, дописни члан САНУ (2022).

Институције и издавачка делатност

Вуков сабор је у својих 90 година постојања окупио најзначајније националне институције и културне установе: САНУ, Матица српска, Вукова задужбина, Међународни славистички центар Филолошког факултета у Београду, Институт за српски језик САНУ, Институт за књижевност и уметност, Балканолошки институт, Етнографски музеј у Београду, Српско књижевно друштво, Факултет драмских уметности, Удружење фолклориста Србије, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Доситејева задужбина, Вуков и Доситејев музеј и др.

Вукова задужбина је суорганизатор Вуковог сабора и природно је да има значајну улогу у обликовању саборских програма и културно-уметничких и образовних садржаја, пре свега у организовању округлих столова, отварању изложби, представљању публикација. Вукова задужбина је са Институтом за књижевност и уметност објавила 2011. године зборник радова *Творци српског књижевног језика* (уредили: Весна Матовић и Миодраг Матицки). Такође, са Центром за културу из Лознице „Вук Караџић”, на Вуковом сабору 2017. године, одржала је округли сто посвећен теми: *Вукове народне приповетке – источник аутентичне српске прозе са средине 19 века* (саопштења објављена у *Даници* Вукове задужбине за 2018. годину, стр. 83–234). Још се памти онај чувени зборник са округлог стола у Дому Вукове задужбине *Актуелност Вукових порука*.

На 88. сабору одржан је округли сто „Др Миодраг Матицки и вуковска упоришта” у част дугогодишњег председника Вукове задужбине, Миодрага Матицког (1940–2020), који је, последњих деценија, утиснуо неизбрисив печат у програме Вуковог сабора. И неизмерно допринео његовом људском лику. Последњи округли сто, организован на 89. Вуковом сабору под насловом „Вуково приповедачко језикотворство”, осмислио је, креирао и конциповоа сам Матицки, али га је страшна болест уграбила пре него што је доспео да га реализује. Отуда је овај програм Вукова задужбина реализовала као омаж Вуку, али и као венац захвалности своје вољеном Председнику.

Друга темељна програмска сарадња коју бих овде посебно апострофирао, која се посебно интензивирала последњих петнаестак година, јесте она између Центра за културу „Вук Караџић” и Међународног славистичког центра на Филолошком факултету у Београду.

Међународни научни састанци слависта покренути су у Вукове дане, како би славистичком покрету скренули пажњу на дело великог српског реформатора, сакупљача народних умотворина и књижевника, који је у епоси романтизма стао раме уз раме са одабраним филолозима, књижевницима и научницима Европе свога доба. Ево како је први председник Савета МСЦ-а, академик Павле Ивић, образложио повезивање међународ-

них састанака слависта са именом и делом Вука Стефановића Караџића, односно са његовим завичајем, и симболичким завичајем српског језика и писма, Тршићем, у говору на отварању првог Научног састанка слависта у Вукове дане, 1971. године:

... Сећање на Вука у његовом родном крају веома је живо. Људи су поносни на свог великана и радо долазе на саборе њему посвећене. Тако се ту скупи по неколико десетина хиљада људи за које је то прилика да чују и виде истинску уметност. Уједно ти сабори враћају наш дуг Вуку, учвршћујући још више свест у народу о томе шта је он урадио, а помало и свест о значају и смислу културе. Ми верујемо да је важно подржати у народу један племенитији однос према правој култури, издигнутој изнад често тако жалосних нивоа тзв. масовне културе, оне што се огледа у понеким илустрованим магацинима, у баналној забавној музици итд. Један од великих проблема нашег времена, а можда још више временâ која долазе, лежи у дубоком спуштању културних хоризоната које доноси јефтина, лажна „масовна култура”. Вукови сабори утолико су драгоценији што представљају једну брану против тога. Уосталом, ти сабори нису једина таква приредба код нас. Има у разним крајевима Србије још неколико годишњих приредаба где се сучељавају врхунска уметност и велике масе народа. Такве су на пример светковине на Слободишту у Крушевцу, које се одржавају око Видовдана, а које опет истичу из двеју великих традиција борбе за слободу: давнашње косовске и живо присутне партизанске.

Током последње деценије, захваљујући разумевању Програмског одбора Научно-образовног културног центра у Тршићу и Центра за културу „Вук Караџић” у Лозници, посебан напор је уложен у практичне активности на образовању, умрежавању и усавршавању лектора кроз организовање сада већ традиционалног *Курса за усавршавање лектора у Тршићу крајем августа у Тршићу*.

У оквиру 51. Међународног научног састанка слависта у Вукове дане засебна тема је била *Србистика на страним универзитетима и положај српског језика данас*. Посебно радује што је ова свеска још једна у низу публикација које се објављују у плодној сарадњи Међународног славистичког центра на Филолошком факултету Универзитета у Београду и Центра за културу „Вук Караџић” у Лозници. Поводом обележавања 50. годишњице постојања Међународног славистичког центра, заједничким снагама објављена је изузетна публикација *Вук у Тршићу (Вук Караџић на Научним састанцима слависта у Вукове дане 1971–2019)*.

Књига *Вук у Тршићу (О Вуку Караџићу на Научном састанку слависта у Вукове дане)* представља трећи део јубиларног трокњижја, замишљеног да високе доприносе србистике, изнете на научним састанцима слависта у континуитету полувековног постојања Међународног славистичког центра, представи на једном месту.

Током 50 година свог постојања Међународни славистички центар на Филолошком факултету, дакле српски језик, књижевност и културу,

посетила је, у правом смислу те речи, светска научна елита. Није претерано рећи да МСЦ, од свог оснивања и првог међународног научног скупа до данас, баштини најбоље традиције филологије и светске славистике.

Трајна усмереност на дело Вука Карацића у европском и светском контексту од његовог доба до данас резултирала је, за педесет година одржавања Научних састанака слависта у Вукове дане, низом реферата посвећених *Вуковој присутности у култури, језику и књижевности*, како гласи тема трећег научног скупа (1973).

Од Другог међународног сусрета фолклориста 2015. године сваке године почетком октобра у Тршићу одржавају се међународни научни скупови фолклориста под називом *Савремена српска фолклористика*, који потом изнедре драгоцене зборнике радова, чији су издавачи Удружење фолклориста Србије и Центар за културу „Вук Карацић” у Тршићу. Ове године предвиђен је 12. научни скуп фолклориста у Тршићу, чиме се обogaћује вредна издавачка продукција Центра.

Сабори после

Тршић је већ 90 година симболички простор сећања, нипошто ретроградног и конзервативног култа прошлости. Вук Карацић је био све, само не ретроградан и конзервативан. Био је млад и динамичан. И он се надметао са собом, својим временом, Књазом, Хацићем, Стратимировићем. И у том надметању постајао све млађи. Готово столетно окупљање око српског језика, књижевности и културе на Вуковим саборима сваке године све више подмлађује Вука.

Стога, нека нам је срећно српско, традиционално, а модерно и младо, овогодишње 90. окупљање на Вуковом сабору, на коме ћемо се присетити, пре свега, Вукових порука о српском језику:

„Што су гођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може испоредити с писмом. Читати, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послије неколико иљада година читати; то је наука, која ум људски готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог, него човјек. Писмо је отворило пут уму људскоме, да се приближи к Богу по могућству своме.”

„Већ има близу иљада година како Србљи имају своја слова и писмо, а до данас још ни у каквој књизи немају правога свог језика!”

„Сваки прави и паметни родољубац мора желети да се и у нас буквари начине и школе уреде према данашњем вијеку; а онаке родољупце који, „имајући ревност, но не по разуму”, вичу да се ништа не поправља, него све да остаје по старом обичају, онаке, велим, ваља сажаљавати и молити се богу да би ји опаметио и на прави пут извео.”

„То је највећа разлика између човека паметна и између простака, што паметан човек једнако жели и труди се да што *боље* научи или измисли, и да он буде паметнији од својије стари, а његова ђеца од њега; простак пак све је рад да остане као што су му и стари били, а његова ђеца као и он што је.”

„Језик је хранитељ народа. Докле год живи језик, докле га, љубимо и почитујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо га, умножавамо и украшавамо, дотле живи и народ: може се међу собом разумијевати и умно саједињавати; не прелива се у други, не пропада.”

„Треба писати за потомство које ће бити чисто од свију данашњијех будалаштина нашијех, и које неће толико питати *ко је написао и шта вели о њему овај и онај*, него ће гледати оно *шта је написано*, и по оном ће судити о уму и о срцу списатељеву.”

И, нека ми буде дозвољено да за крај, додам и сопствену, од Вука поруку:

Од Вука порука

Свако у себи, у своме веку,
Када зло овлада у човеку,
На устук неправди, када је мука,
Мора пронаћи и свога – Вука.

ИЗВОРИ

- Вук, Нови завјет: *Нови завјет господа нашега Исуса Христа*, превео Вук Стеф. Караџић, Сабрана дела Вука Караџића, књ. 10, прир. Владимир Мошин, Димитрије Богдановић, Београд: Просвета 1974.
- Вук, Пјеснарица: Вук Стеф. Караџић, *Пјеснарица 1814-1815*, Сабрана дела Вука Караџића, књ. 1, прир. Владан Недић, Београд: Просвета, 1965.
- Вук, Пословице: В. С. Караџић, *Српске народне пословице*, Сабрана дела В. С. Караџића, IX, прир. М. Пантић, Београд: Просвета, 1987.
- Вук, Преписка I: Вук Стеф. Караџић, *Преписка I (1811–1821)*, Сабрана дела Вука Караџића, књ. 20, прир. Голуб Добрашиновић са сарадницима, Београд: Просвета, 1988.
- Вук, Преписка V: Вук Стефановић Караџић, *Преписка V (1833–1836)*, Сабрана дела Вука Караџића, књ. 24, прир. Голуб Добрашиновић са сарадницима, Београд: Просвета, 1989.
- Вук, Преписка VII: Вук Стефановић Караџић, *Преписка VII (1843–1847)*, Сабрана дела Вука Караџића, књ. 26, прир. Голуб Добрашиновић са сарадницима, Београд: Просвета, 1993.

- Вук СНП I: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, књ. I, *Различне женске пјесме* (1841), *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. IV, прир. Владан Неђић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1975.
- Вук, СНП II: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, књ. II, у којој су пјесме јуначке најстарије, Беч, 1845. *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. V, прир. Радмила Пешић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1988.
- Вук, СНП III: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, књ. III, у којој су пјесме јуначке средњијех времена, Беч, 1846. *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. VI, прир. Радован Самарџић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1988.
- Вук, СНП IV: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме*, књ. IV, 1862, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. 7, прир. Љубомир Зуковић, Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964, Београд: Просвета, 1986.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић 1977: Иво Андрић, „О Вуку као писцу”, у: *Иво Андрић о Вуку*, Избор, предговор и белешка о књизи Голуб Добрашиновић, Београд: Издавачко предузеће „Рад”.
- Банашевић, 1958: Никола Банашевић, „Како је Вук постао књижевник”, *Ковчезић, Прилози и грађа о Доситеју и Вуку*, књ. прва, Београд: Вуков и Доситејев музеј, стр. 44–56.
- Банашевић 1972: Н. Банашевић, „Ранија и новија наука и Вукови погледи на народну епику”, у: *Народна књижевност*, приредио Владан Неђић, Српска књижевност у књижевној критици, 2. издање, Београд: НОЛИТ, 1972.
- Деретић 2002: Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, 3. проширено издање, Београд: Просвета.
- Добрашиновић 1977: Голуб Добрашиновић, „Иво Андрић и Вук”, у: *Иво Андрић о Вуку*, Избор, предговор и белешка о књизи Голуб Добрашиновић, Београд: Издавачко предузеће „Рад”.
- Добрашиновић 2012: Г. Добрашиновић, *Вук Караџић и Црна Гора*, Подгорица – Београд: Вукова задужбина, Фондација Вукове задужбине Жабљак – Шавник – Плужине.
- Ерчић 1964: V. Erčić, „Karadžićeva školovanja”, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, II, 1964.

- Живковић 1982: Драгиша Живковић, *Европски оквири српске књижевности III*, Београд: Просвета.
- Живковић 1987: Д. Живковић, „Значај Вукове реформе за песничку експресију у српској књижевности”, у: *Зборник радова о Вуку Стефановићу Караџићу*, Сарајево: Институт за језик и књижевност.
- Иванић 2014: Вук Стефановић Караџић, *Срби сви и свуда: о књижевности и језику (предговори, критике, полемике, чланци, писма)*, Приредио Душан Иванић, Андрићград: Андрићев институт.
- Иванић 2015: Душан Иванић. „Ауторски глас у српским народним приповијеткама Вука Караџића”, Научни састанак слависта у Вукове дане, 44/2, Београд: Међународни славистички центар.
- Јовановић 1991: Слободан Јовановић, „Вук као сликар историских личности (1937/38)”, у: С. Јовановић, *Из историје и књижевности I*, Приредио Ж. Стојковић, *Сабрана дела Слободана Јовановић*, том 11, Београд: БИГЗ, Југославијапублик, СКЗ, 659–665.
- Клеут 2012: Марија Клеут, *Из Вукове сенке. Огледи о народном песничтву*, Библиотека „Књижевност и језик”, књ. 39, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Ковчежић 2014: Вук Стефановић Караџић, *Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона*, у Бечу 1849. Фототипско издање, Приредила и поговор написала академик Нада Милошевић Ђорђевић, Београд: Вукова задужбина.
- Латковић 1959: Видо Латковић, „Вуков ’рачун од јуначких песама’”, *Ковчежић, Прилози и грађа о Доситеју и Вуку*, књ. друга, Београд: Вуков и Доситејев музеј, стр.
- Маринковић 1964: Вук Стеф. Караџић, *О српској народној поезији*, прир. Боровоје Маринковић, Београд: Просвета.
- Маринковић 2011: Боровоје Маринковић, „Прва Вукова интересовања за српске народне песме”, у: *Прелиставање заборав (Вук и други)*, Београд: Службени гласник, стр. 17–35.
- Матић 1964: Светозар Матић, *Наш народни еп и наш стих: огледи и студије*, Матица српска: Нови Сад.
- Матић 1972: Св. Матић, *Нови огледи о нашем народном епу*, Нови Сад: Матица српска.
- Матицки 2017: Миодраг Матицки, „Вукове народне приповетке – источник аутентичне српске прозе са средине 19. века”, у: Вук Караџић, *Српске народне приповијетке*, Предговор и приређивање М. Матицки, Београд: Лагуна и Вукова задужбина, 13–37.
- Меденица 1975: Р. Меденица, „Петар II Петровић Његош”, *Наша народна епика и њени творци*, Цетиње-Београд: „Обод”, 141–163.

- Милановић 2019: Александар Милановић, *Вуков век*, Београд: Чигоја штампа.
- Милићевић 1891: Милан Ђ. Милићевић, *Кнез Милош у причама*, Београд.
- Милошевић Ђорђевић 2002: Нада Милошевић Ђорђевић, *Казивати редом. Прилози проучавању поетике усменог стварања*, Библиотека „Вуков сабор”, Београд: Рад–КПЗ Србије.
- Милошевић-Ђорђевић 2014: Н. Милошевић-Ђорђевић, „*Ковчежић* Вука Караџића”, у: Вук Стефановић Караџић, *Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона*, Фототипско издање, Приредила и поговор написала академик Нада Милошевић Ђорђевић, Београд: Вукова задужбина.
- Његош, *Писма III*: Петар Петровић Његош, *Писма III (1843–1851)*, Целокупна дјела П. П. Његоша, књ. 9, Београд: Просвета, 1955.
- Пантић 1987: Мирослав Пантић, „Вук Стефановић Караџић и наше народне пословице”, у: В. С. Караџић, *Српске народне пословице*, Сабрана дела В. С. Караџића, IX, прир. М. Пантић, Београд: Просвета, 1987, стр. 573–647.
- Поповић 1964: Миодраг Поповић, *Вук Стефановић Караџић*, Београд.
- Поповић 1983: М. Поповић, *Памтљивек, Српски рјечник Вука Ст. Караџића*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Самарџија 2007: Снежана Самарџија, *Увод у усмену књижевност*, Београд: Народна књига-Алфа.
- Селимовић 1983: Меџа Selimović, *Za i protiv Vuka*, Sabrana dela u deset knjiga, 5, Beograd: BIGZ.
- Споменица 1898: *Споменица о преносу праха Вука Стеф. Караџића из Беча у Београд 1897*. По одлуци Српске краљевске академије средио Андра Гавриловић, професор. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије 1898.
- Стефановић 1988: Мирјана Стефановић, „*Мала простонародња славено-сербска пјеснарица* и рукописне песмарице српске грађанске поезије”, у: Вук Караџић и његово дело у своме времену и данас, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 17/4, Београд: Међународни славистички центар, стр. 29–37.
- Стојановић 1924: Љубомир Стојановић, *Живот и рад Вука Стефановића Караџића*, Београд: Штампарија Макарије.
- Сувајџић 2018: Бошко Сувајџић, *Књига о Вуку*, Београд: Албатрос плус.